ប្រាសាទឯកភ្នំក្នុងបរិបទប្រវត្តិសាស្ត្រនិងទេសចរណ៍

Ek Phnom Temple in Historical and Tourism Context

ដោយ៖ លោក **សួ ប៉ុណ្ណារ៉ាត់**
ប្រធាននាយកដ្ឋានប្រវត្តិវិទ្យានិងវិទ្យាសាស្ត្រនយោបាយ
នៃវិទ្យាស្ថានមនុស្សសាស្ត្រនិងវិទ្យាសាស្ត្រសង្គម, រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា

១-សេចក្តីផ្តើម

ប្រទេសកម្ពុជា ជាប្រទេសមួយស្ថិតនៅភូមិភាគអាស៊ីអាគ្នេយ៍ ដែលមានធនធានសក្តានុពលទេសចរណ៍យ៉ាងច្រើន ដូចជាធនធានវប្បធម៌ប្រវត្តិសាស្ត្រ និងធម្មជាតិជាដើម។ ធនធានទាំងនោះគឺមានស្ទើតែគ្រប់ខេត្តក្រុងទាំងអស់នៅក្នុងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា តួយ៉ាងដូចជាខេត្តបាត់ដំបង ជាខេត្តមួយដែលមានធនធានវប្បធម៌ប្រវត្តិសាស្ត្រ ធនធានធម្មជាតិ និងធនធានកែច្នៃជាច្រើន ហើយធនធានទាំងនោះជាសក្តានុពលយ៉ាងសំខាន់សម្រាប់វិស័យទេសចរណ៍។ ធនធានសក្តានុពលទាំងនោះបាននិងកំពុងទាក់ទាញភ្ញៀវទេសចរជាតិនិងអន្តរជាតិមកទស្សនាជារៀងរាល់ថ្ងៃ។ តួយ៉ាងដូចជាប្រាសាទឯកភ្នំដែលបច្ចុប្បន្នកំពុងក្លាយជាកន្លែងទាក់ទាញភ្ញៀវទេសចរជាតិ និង អន្តរជាតិឱ្យមកទស្សនាកាន់តែច្រើនឡើងៗ។ ភាពសម្បូរបែបនៃសមិទ្ធផលដ៏សំខាន់ៗទាំងនេះ ដែលជាកេរមរតកពីបុរាណ បានធ្វើឱ្យព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា មានមោទនភាពយ៉ាងក្រៃលែងចំពោះធនធានទាំងនោះ។ តួយ៉ាងដូចជាប្រាសាទឯកភ្នំដែលស្នាដៃបុព្វបុរសខ្មែរបានបន្សល់ទុកឱ្យ គឺជាធនធានសក្តានុពលវប្បធម៌ប្រវត្តិសាស្ត្រមួយយ៉ាងសំខាន់ កសាងឡើងក្នុងរាជ្យព្រះបាទសូរ្យវរ្ម័នទី១ សតវត្សរ៍ទី១១ ក្នុងសម័យរុងរឿងនៃចក្រភពខ្មែរ។ ក្នុងសម័យកាលនោះកិត្តិនាមនៃអាណាចក្រខ្មែរ មានភាពល្បីរន្ទឺសុះសាយនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍ និងសកលលោក។ ភាពល្បីរន្ទឺនេះគឺដោយសារសមិទ្ធិយ៉ាងច្រើនសន្ធឹកសន្ធាប់ ជាក់ស្តែងដូចជាមានប្រាសាទរាប់ពាន់ និងវប្បធម៌ផ្សេងៗទៀតដូចជាសិល្បៈ ទំនៀមទម្លាប់ ប្រពៃណី សាសនា។ល។ ដោយសារតែកេរមរតកដ៏ច្រើនបែបនេះធ្វើឱ្យសកលលោកទទួលស្គាល់ថា ប្រទេសកម្ពុជាជាប្រទេសអ្នកមានខាងសម្បត្តិវប្បធម៌ដែលមកទល់និងបច្ចុប្បន្នសមិទ្ធិទាំងនេះកំពុងក្លាយជាវត្ថុដ៏មានតម្លៃ និងជាសក្តានុពលមួយយ៉ាងសំខាន់សំរាប់ទាក់ទាញភ្ញៀវទេសចរជាហេតុធ្វើឱ្យវិស័យទេសចរណ៍មានការរីកចម្រើន។ ជាកាពិតការរីកចម្រើន នៃវិស័យទេសចរណ៍របស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា គឺកើតចេញពីកត្តាសន្តិភាពក្នុងតំបន់ ពិសេសក្រោយពីការបញ្ចប់

សង្គ្រាមស៊ីវិលពោលគឺនយោបាយឈ្នះ ឈ្នះ នៅអំឡុងឆ្នាំ១៩៩៨។ កត្តាសន្តិភាពក្នុងតំបន់នេះពិតបានធ្វើឱ្យភ្ញៀវទេសចរជាតិ និងអន្តរជាតិមានភាពទំនុកចិត្តក្នុងដំណើរកម្សាន្តរបស់គេនៅតាមរមណីយដ្ឋាននានា។ រាជរដ្ឋាភិបាលបានចាត់ទុកវិស័យទេសចរណ៍ជាមុខព្រួញមួយយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការស្តារខឿនសេដ្ឋកិច្ចជាតិ ឱ្យមានការរីកចម្រើនរីកលូតលាស់ទាំងថ្នាក់ជាតិនិងថ្នាក់តំបន់ ដោយបានពង្រីកខ្លួនចូលទៅក្នុងទីផ្សារទេសចរណ៍។ ដើម្បីឱ្យវិស័យទេសចរណ៍កម្ពុជា កាន់តែរីកចម្រើនគឺយើងត្រូវធានាឱ្យបាននូវការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយនិរន្តរភាពមានតម្លាភាពនិងប្រសិទ្ធភាពកាន់តែប្រសើរថែមទៀត។ ភាពអំណោយផលនៃធនធានទេសចរណ៍បានធ្វើឱ្យប្រទេសកម្ពុជាទាក់ទាញនូវភ្ញៀវទេសចរគ្រប់ទិសទី និងគ្រប់ជាតិសាសន៍ឱ្យមកទស្សនានៅព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា។ ធនធានសក្តានុពល ដែលទាក់ទាញភ្ញៀវទេចរខ្លាំងជាងគេ គឺធនធានវប្បធម៌ប្រវត្តិសាស្ត្រ។ តួយ៉ាងដូចជាប្រាសាទឯកភ្នំសព្វថ្ងៃត្រូវបានគេយកមកប្រើប្រាស់ក្នុងវិស័យទេសចរណ៍។ ក្នុងពេលបច្ចុប្បន្ន នេះ ប្រាសាទឯកភ្នំផ្តល់ផលប្រយោជន៍យ៉ាងខ្លាំងដល់ វិស័យទេសចរណ៍សម្រាប់អនាគតនឹងផ្តល់ផលប្រយោជន៍ដល់សហគមន៍ថែមទៀតផង។

២-ស្ថានភាពភូមិសាស្ត្រ

ខេត្តបាត់ដំបងមានសក្តានុពល សេដ្ឋកិច្ចខ្លាំងពិសេសវិស័យកសិកម្ម។ បច្ចុប្បន្នខេត្តមានស្រុកចំនួន១៣ ឃុំចំនួន៩២ សង្កាត់ចំនួន១០ ភូមិចំនួន៨០៩ មានប្រជាពលរដ្ឋសរុបចំនួន ១.២៦៨.១៩០នាក់ ស្ត្រីចំនួន៦៣៩.៦៨០នាក់ និង២៦៣.៤៣៥គ្រួសារ[1]។ ដង់ស៊ីតេប្រជាជនមាន១០៤.៩២នាក់ក្នុងមួយគីឡូម៉ែត្រក្រឡា ហើយកម្លាំងពលកម្មជាសក្តានុពល ចាប់ពីអាយុ១៨ឆ្នាំដល់អាយុ៣៥ឆ្នាំមានចំនួន៥៦ ភាគរយ ចំនួនប្រជាពលរដ្ឋប្រកបមុខរបរកសិកម្មមាន ៧២.២០ភាគ រយ។

ដោយឡែកប្រាសាទឯកភ្នំជាប្រាសាទស្ថិតនៅក្នុងស្រុកមួយក្នុងចំណោមស្រុកទាំង១៣នៅក្នុង ខេត្តបាត់ដំបង ដែលមានឈ្មោះថាស្រុកឯកភ្នំ។ ប្រាសាទនេះមានទីតាំងស្ថិតក្នុងភូមិតាគម ឃុំពាមឯក ស្រុកឯកភ្នំ ខេត្តបាត់ដំបង មានចម្ងាយ១៤គីឡូម៉ែត្រពីទីប្រជុំជនខេត្តបាត់ដំបង ដែលត្រូវធ្វើដំណើរតាមផ្លូវមួយស្របនឹងដងស្ទឹងសង្កែបន្តដល់ទីប្រជុំជនដូនទាវ និងបន្តដំណើរតាមមាត់ព្រែករហូតទៅដល់ប្រាសាទតែម្តង។ ម្យ៉ាងទៀត គេអាចធ្វើដំណើរចេញពីទីប្រជុំជននៃខេត្តតាមផ្លូវភ្នោះទើបបង្កើតថ្មីក៏បាន។ ស្រុកឯកភ្នំមានទីតាំងស្ថិតនៅប៉ែកខាងជើងខេត្តបាត់ដំបង[2]។ ស្រុកឯកភ្នំមាន

[1] សក្តានុពលនិងឱកាសវិនិយោគរបស់រដ្ឋបាលខេត្តបាត់ដំបង ឆ្នាំ២០១៨ទំព័រ៦

[2] Etienne Aymonier, ***Le Cambodge***, Paris, 1901, p. 298.

ផ្ទៃដី សរុប ៦៣៥,១៦ គីឡូម៉ែត្រការ៉េ ស្មើនឹង ៦៣.៥១៦ ហិចតា មានព្រំប្រទល់៖

-ខាងជើង ទល់នឹងស្រុកមង្គលបូរី ស្រុកព្រះនេត្រព្រះ ខេត្តបន្ទាយមានជ័យ និងស្រុកក្រឡាញ់ ស្រុកពួក ខេត្តសៀមរាប។

-ខាងត្បូង ទល់នឹងស្រុកសង្កែ ស្រុកមោងឫស្សីនិងមណ្ឌលដីគោកខេត្តពោធិសាត់។

-ខាងកើត ទល់នឹងបឹងទន្លេសាប ស្រុកសៀមរាប ខេត្តសៀមរាប។

-ខាងលិច ទល់នឹងស្រុកថ្មគោល និងស្រុកបាត់ដំបង ខេត្តបាត់ដំបង។

ស្រុកឯកភ្នំមាន៧ឃុំ ៤៥ភូមិ និង៧៤២ក្រុម[3]។

ឃុំពាមឯក	ឃុំព្រែកនរិន្ទ	ឃុំសំរោងក្នុង	ឃុំព្រែកខ្ពប	ឃុំព្រែកហ្លួង	ឃុំព្រៃចាស់	ឃុំកោះជីវាំង
-ភូមិសួសអី -ភូមិដូនទាវ -ភូមិព្រែកផ្ដៅ -ភូមិពាមឯក -ភូមិគង់ទុំ -ភូមិករហាល -ភូមិតាគម -ភូមិគោកដូង	-ភូមិព្រែកតាប្រែង -ភូមិព្រែកក្រូច -ភូមិស្វាយជ្រុំ -ភូមិស្តី -ភូមិរហាល់សួង -ភូមិដួងមា -ភូមិរាជដូនកែវ -ភូមិអន្លង់សក -ភូមិព្រែកត្រប់ -ភូមិព្រែកនរិន្ទ	-ភូមិសំរោងក្នុង -ភូមិសំរោងតាកុក -ភូមិសំរោងអូរទ្រា -ភូមិសំរោងស្នោ -ភូមិកំពង់សំបួរ	-ភូមិព្រែកស្នោ -ភូមិស្នាពីមុខ -ភូមិខ្វិត -ភូមិព្រែកខ្ពប -ភូមិអូរកំបុត	-ភូមិព្រែកហ្លួង -ភូមិស្តីលើ -ភូមិស្តីក្រោម -ភូមិបាក់អំរែក -ភូមិរហាល់ -ភូមិដូនឥន្ទ -ភូមិបាក់រទេះ	-ភូមិព្រៃចាស់ -ភូមិបាក់ព្រា -ភូមិពាមសីហា -ភូមិអន្លង់សណ្ដាន់ -ភូមិកោះជីវាំង	-ភូមិថ្វាង -ភូមិកំពុងប្រហុក -ភូមិអន្លង់តាអួរ -ភូមិព្រែកទាល់ -ភូមិក្បាលតោល

[3] ក្រសួងមហាផ្ទៃ៖ *ចំនួនឈ្មោះខេត្ត ក្រុង ស្រុក ខ័ណ្ឌ ឃុំ សង្កាត់ ភូមិទូទាំងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា* ទំព័រ ២៤៨១។

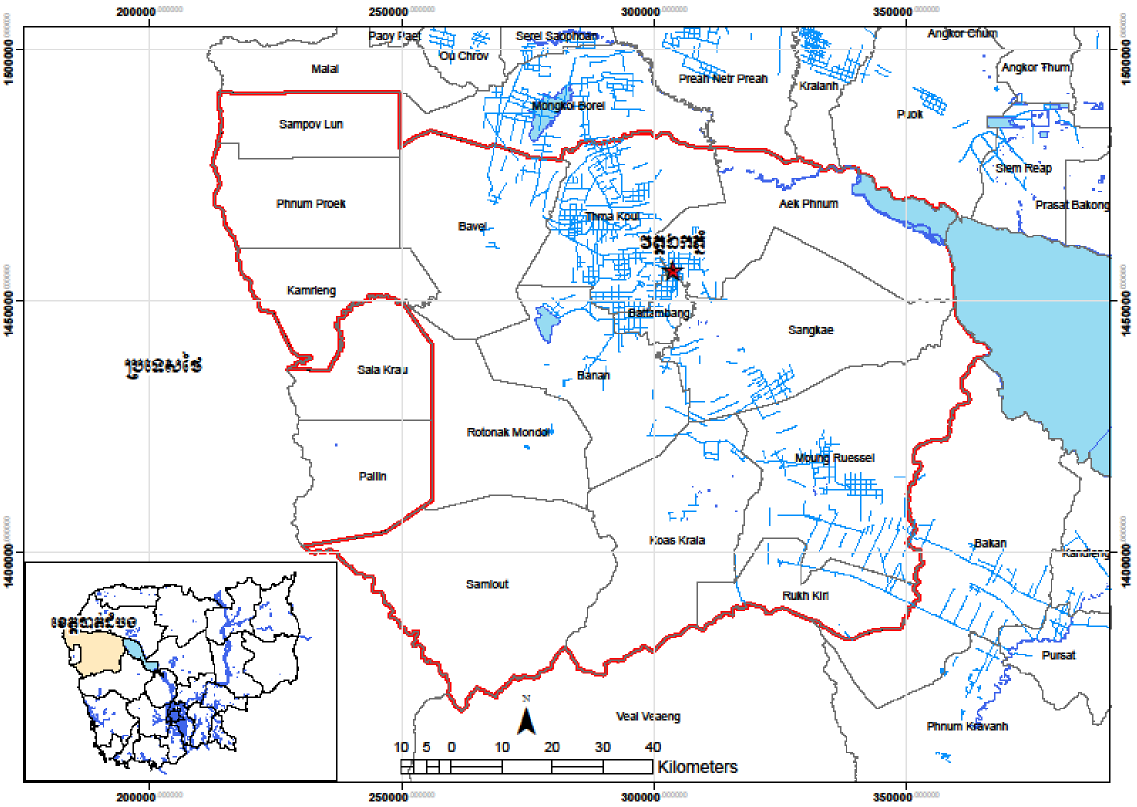

ផែនទីបង្ហាញទីតាំងប្រាសាទវត្តឯកភ្នំ

រូបភាពពីលើអាកាសបង្ហាញទីតាំងប្រាសាទវត្តឯកភ្នំ (ប្រភព៖ Google Earth)

២.២-សណ្ឋានដីស្រុកឯកភ្នំ

ខេត្តបាត់ដំបង ផ្ទៃដីសម្រាប់កសិកម្មមានចំនួន៦៩៩.៩៤២ហិចតា ហើយដីទាំងនោះ ត្រូវបានចែកជា៣ប្រភេទ៖

-ផ្ទៃដីសម្រាប់ស្រូវឡើងទឹកមាន ២១.២៩៥ហិចតា

-ផ្ទៃដីសម្រាប់ស្រូវស្រុកមាន ៣៨០.៧០៧ ហិចតា

-ផ្ទៃដីសម្រាប់ចំការមាន ២៩៧.៣១២ហិចតា[4]។ ខេត្តបាត់ដំបងស្រុកដែលនៅជាប់ទំនាបបឹងទន្លេសាប មានដូចជា ស្រុកឯកភ្នំ ស្រុកមោងឫស្សី ស្រុកសង្កែ និងស្រុកថ្មគោល។

ស្រុកឯកភ្នំជាស្រុកដែលសណ្ឋានដីមានលក្ខណៈជាដីគោកផង និងលិចទឹកផង។ ដីមួយភាគជាដីគោក និងដីមួយភាគទៀតជាដីលិចទឹកនៅរដូវវស្សា ពិសេសតំបន់ដែលស្ថិតនៅជាប់មាត់បឹងទន្លេសាប។ កត្តាទាំងនេះហើយទើបយើងអាចបែងចែកដីជាពីរប្រភេទគឺ៖

(ក)-ប្រភេទដីលិចទឹក៖ជាប្រភេទដីដែលត្រូវលិចទឹកដោយសារទឹកជំនន់បឹងទន្លេសាប ស្ទឹង ព្រែក អូរ ជាដើម។ ភូមិភាគទាំងនេះគេអាចធ្វើស្រូវឡើងទឹក ឬ ស្រូវវារ ព្រោះភូមិភាគនេះយើងពុំអាចដាំស្រូវស្រុកបានទេ។ ស្រូវឡើងទឹកអាចធ្វើបានចាប់ពីជម្រៅទឹកពី២ម៉ែត្រដល់៤ ឬ ៥ម៉ែត្រ។ ប្រភេទស្រែស្រូវវារ គេពុំត្រូវការភ្ជួរស្រែទេ ព្រោះស្រែទាំងនោះអាចធ្វើបាននៅកន្លែងណាដែលមានទឹកជ្រៅ។

(ខ)-ប្រភេទដីមិនលិចទឹក៖ ជាប្រភេទដីដែលនៅជាប់នឹងភូមិដែលប្រជាពលរដ្ឋ ធ្វើស្រូវស្រុក មានស្រូវស្រាល ស្រូវ ធ្ងន់ និងធ្វើចម្ការ។ ប្រជាពលរដ្ឋធ្វើកសិកម្មលើដីប្រភេទនេះ ពឹងផ្អែកលើទឹកភ្លៀង និងទឹកជំនន់ ចំណែកឯរបៀបធ្វើគឺខុសពីស្រូវវារ គឺស្រែត្រូវមានភ្ជួរ ខ្វាត់ខ្វែង ថែទាំជិតដល់ និងទាមទារការប្រើដី។ ដីមិនលិចទឹកសំដៅទៅលើដីដែលមិនទទួលការគំរាមកំហែងនៃទឹកទន្លេ ប៉ុន្តែមានកន្លែងខ្លះត្រូវលិចដោយទឹកទន្លេដែលមានសភាព រាក់គឺវាអំណោយផលដល់ស្រូវ ស្រុកដំណាំចម្ការ និងដំណាំឧស្សាហកម្ម។

២.៣-អាកាសធាតុ

ខេត្តបាត់ដំបង ក៏ដូចជាខេត្តដទៃមួយចំនួននៅប្រទេសកម្ពុជាទាំងមូលដែរ ដោយប្រទេសកម្ពុជាទទួលឥទ្ធិពលនៃខ្យល់មូសុងធ្វើឱ្យប្រទេសនាំឱ្យមានរដូវ

---

[4] សក្ខានុពលនិងឱកាសវិនិយោគរបស់រដ្ឋបាលខេត្តបាត់ដំបង ឆ្នាំ២០១៨-ជ-ឯ-ម- ទំព័រ១២។

ពីរច្បាស់លាស់គឺ រដូវប្រាំងពីខែវិច្ឆិកាដល់ខែមេសា និងរដូវវស្សាពីខែឧសភាដល់ខែតុលា មានលក្ខណៈអំណោយផលដល់ដំណាំកសិកម្ម រុក្ខជាតិ និងដំណើរកម្សាន្តរបស់ភ្ញៀវទេសចរ។ អាកាសធាតុក្តៅបំផុតនៅរដូវប្រាំងមានរហូតដល់៣៩អង្សាសេ ត្រជាក់បំផុតដល់២០អង្សាសេ ហើយអាកាសធាតុមានការប្រែប្រួលទៅតាមរដូវកាលនីមួយៗ កម្ពស់ទឹកភ្លៀងជាមធ្យម ១១៨១.៤មីលីម៉ែត្រក្នុងមួយឆ្នាំ[5]។

អាកាសធាតុនៅនៅបាត់ដំបងក៏ដូចក្នុងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាទាំងមូលដែរ គឺមានការប្រែប្រួលទៅតាមតំបន់នីមួយៗ ហើយពុំដែលជួបប្រទះនូវរដូវរងាខ្លាំង ឬក្តៅខ្លាំងទេ។ គឺ រដូវទាំងពីរនេះធ្វើឱ្យប្រជាពលរដ្ឋចាំច្បាស់ ដើម្បីជាជំនួយក្នុងរបរកសិកម្មរបស់គេ។ នៅរដូវប្រាំងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាមានភ្ញៀវទេសចរបរទេស ធ្វើដំណើរមកទស្សនាច្រើន ព្រោះស្របពេលរដូវរិស្សមកាលនៅស្រុកគេផង។ កត្តាលក្ខណៈអាកាសធាតុល្អប្រសើរនេះ ធ្វើឱ្យព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាពុំសូវជួបប្រទះគ្រោះរាំងស្ងួត និងទឹកជំនន់ផ្ទួនៗជាប់គ្នា និងពុំដែលជួបប្រទះនូវខ្យល់ព្យុះ និងការធ្លាក់ទឹកកកឡើយ។ រដូវប្រាំងនៅប្រទេសកម្ពុជាចែកជាពីរគឺ ៖ រដូវក្តៅ និងរដូវរងារ។ ពួកអឺរ៉ុប អាម៉េរិក ពួកគេសប្បាយរីករាយនឹងមកលេងប្រទេសកម្ពុជា ដោយសារតែមានអាកាសធាតុល្អបំផុតសំរាប់គេ គឺមានសីតុណ្ហភាពមធ្យម២៤អង្សាសេ សន្សើមធ្លាក់នៅខែមីនា និងមេសា6។ ភ្លៀងធ្លាក់ដំបូងនៅចុងខែមេសា ដំណាំស្រូវ និងដំណាំផ្សេងៗទៀតគេចាប់ផ្តើមដាំ។

២.៤-វិស័យសុខាភិបាល

សុខាភិបាលនៅស្រុកឯកភ្នំ ធានាបាននូវសុខមាលភាព និងសុខភាពដល់ប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់រូប និងមានកម្មវិធីចាក់ថ្នាំបង្ការជំងឺដល់កូនចៅប្រជាពលរដ្ឋ និងចាក់ថ្នាំបង្ការជំងឺដល់សត្វពាហនៈរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ។ នៅតាមបណ្តាឃុំមួយចំនួន គឺមានមណ្ឌលសុខភាពមួយនៅប្រចាំទីនោះ ដូចជាឃុំពាមឯក ឃុំព្រែក នរិន្ទ និងឃុំកោះជីវាំង ជាដើម។ មណ្ឌលសុខភាពទាំងនោះ បានបង្កលក្ខណៈងាយស្រួលដល់ប្រជាជនក្នុងសហគមន៍ និងភ្ញៀវទេសចរ។

សកម្មភាពសុខាភិបាលនៅស្រុកឯកភ្នំ គឺមន្ត្រីសុខាភិបាលបានចុះតាមភូមិដ្ឋាន

---

[5] សក្តានុពលនិងឱកាសវិនិយោគរបស់រដ្ឋបាលខេត្តបាត់ដំបង ឆ្នាំ២០១៨ -ដ-ឯ-ម- ទំព័រ៦

របស់ប្រជាពលរដ្ឋ ណែនាំពីអនាម័យទឹកស្អាត ការពារជំងឺឆ្លង បំបាត់ជម្រកមូស និង សកម្មភាពណែនាំអំពីសេវាពន្យាកំណើត និង ណែនាំអំពីជំងឺឆ្លងនានាដល់ប្រជាពលរដ្ឋក្នុងមូលដ្ឋាន។

២.៥-គមនាគមន៍

បណ្តាញគមនាគមន៍ពីខេត្ត ទៅរមណីយដ្ឋានប្រាសាទឯកភ្នំមានភាពល្អប្រសើរ ថ្នល់ក្រាលកៅស៊ូស្អាតល្អ ពោលគឺគេអាចធ្វើដំណើរទៅរមណីដ្ឋានដែលមានផ្លូវគមនាគមន៍ច្រើនខ្សែ គឺបង្ករភាពងាយស្រួលដល់ភ្ញៀវទេសចរ រួមផ្សំជាមួយហេដ្ឋារចនា សម្ព័ន្ធនិងបរិស្ថានដ៏ស្រស់ត្រកាលតាមដងផ្លូវ។ តាមដងផ្លូវចាប់ពីទីប្រជុំជនដូនទាវ យើងឃើញមានប្រឡាយទឹករៀបចំថ្មីចាក់បេតុងយ៉ាងស្អាតល្អ ដែលជាជំនួយថវិកាពីសាធារណរដ្ឋកូរ៉េ។ ប្រឡាយទឹកដែលរៀបចំជួសជុលថ្មីនេះ មានសារៈប្រយោជន៍សម្រាប់ប្រជាពលរដ្ឋ ក្នុងការយកទឹកប្រើប្រាស់បញ្ចូលស្រែនិងស្រោចដំណាំ។

រូបភាពប្រព័ន្ធប្រឡាយទឹកតាមដងផ្លូវ

២.៦-វិស័យសាសនា

ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរភាគច្រើនមានជំនឿសាសនាលើព្រះពុទ្ធសាសនា ដែលជាសាសនាមានមរតកតាំងពីបុរាណរហូតមកបច្ចុប្បន្ន ហើយត្រូវបានរាជរដ្ឋាភិបាលចាត់ទុកជាសាសនារបស់រដ្ឋ។ ស្រុកឯកភ្នំមានវត្ត២៤ ព្រះសង្ឃ៤២៧អង្គ ភិក្ខុ២២៤អង្គ សាមណេរ២០៣អង្គ តាជី៧៧៨នាក់ ដូនជី១៣៩នាក់ ក្មេងវត្ត១៤២នាក់ អាចារ្យ២៤នាក់ គណៈកម្មការវត្ត១៨៤នាក់។ បន្ទាប់ពីព្រះពុទ្ធសាសនាមានប្រជាជនមួយចំនួនទៀតមានជំនឿលើសាសនាគ្រិស្ត និងមូស្លីមជាដើម។ ស្រុកឯកភ្នំមានវិហារសាសនាគ្រិស្តចំនួន៣ និង វិហារមូស្លីម ចំនួន១[7]។

7 Battambang province, Department of Planning, ***Battambang data base 1999***, p.1.

រូបភាពព្រះវិហារវត្តឯកភ្នំ

២.៧-សន្តិសុខ

ក្រោយពីការធ្វើសមាហរណកម្មរបស់រាជរដ្ឋាភិបាល យើងឃើញថា ទូទាំងប្រទេសមានសន្តិសុខបរិបូរ គ្របដណ្តប់ទូទាំងស្រុកទាំងមូល។ រយៈពេលកន្លងមក តំបន់នេះ(ស្រុកឯកភ្នំ)តែងតែទទួលរងការយាយីពីពួកខ្មែរក្រហម ធ្វើឱ្យតំបន់នេះជួបនូវអសន្តិសុខ។ រហូតសព្វថ្ងៃតំបន់នេះធានាបាននូវសន្តិសុខសុវត្ថិភាពធ្វើឱ្យប្រជាជន និងភ្ញៀវទេសចរមានទំនុកចិត្ត និងពុំមានការព្រួយបារម្ភនូវបញ្ហាពីសន្តិសុខឡើយ។ កត្តាទាំងនេះគឺអាស្រ័យដោយការយកចិត្តទុកដាក់ពីអាជ្ញាធរខេត្ត ដោយមានការចុះបង្ក្រាបនូវរាល់បទល្មើសនានា និងការជួញដូរថ្នាំញៀនជាដើម។

៣-សក្តានុពលផ្នែកវប្បធម៌ និងធម្មជាតិ

ប្រាសាទឯកភ្នំដែលជាធនធានវប្បធម៌មួយយ៉ាងសំខាន់សម្រាប់វិស័យទេសចរណ៍ បន្ទាប់ពីប្រាសាទក៏មានព្រះវិហារដែលជាសំណង់បែបព្រះពុទ្ធសាសនា(វត្តឯកភ្នំ) មានក្បាច់រចនាយ៉ាងល្អវិចិត្រ សម្រាប់បម្រើឱ្យវិស័យទេសចរណ៍ផងដែរ។ ប្រាសាទឯកភ្នំ ជាសំណង់សិល្បៈខ្មែរមួយដ៏សំខាន់កសាងក្នុងសម័យមហានគរ ដែលមានអាយុកាលច្រើនឆ្នាំមកហើយ។ ភាពលេចធ្លោរបស់ប្រាសាទឯកភ្នំ គឺក្បាច់ចម្លាក់ដ៏រស់រវើកដែលមាននិទានរឿងរ៉ាវផ្សេងៗទាក់ទងទេវកថានិងសាសនា។ សម្រាប់ស្រុកឯកភ្នំទាំងមូលសក្តានុពលផ្នែកធម្មជាតិសម្រាប់បម្រើឱ្យវិស័យទេសចរណ៍ មានច្រើនប្រភេទដូចជា៖ ភូមិបណ្តែតទឹករាប់ពាន់ខ្នង ការនេសាទ ព្រៃលិចទឹកនិងបន្ទាយសត្វស្លាបទឹក។ នៅទីតាំងបរិវេណប្រាសាទ ឯកភ្នំផ្នែកធម្មជាតិដែលទាក់ទាញមានដូចជា៖ ដើមឈើធំៗផ្តល់ម្លប់ត្រឈឹងត្រឈៃដល់ភ្ញៀវទេសចរនិងទេសភាពវាលស្រែ ជាដើម។

៣.១-ប្រវត្តិប្រាសាទឯកភ្នំ

ប្រាសាទឯកភ្នំ ជាប្រាសាទដែលត្រូវបានកសាងក្នុងសម័យរុងរឿងនៃចក្រភពខ្មែរនាសម័យអង្គរក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទសូរ្យវរ្ម័នទី១(១០០២ដល់១០៥០) ហើយសំណង់ប្រាសាទនេះស្ថិតក្នុងរចនាបថឃ្លាំង ចុងសតវត្សរ៍ទី១០និងពាក់កណ្តាលទី១នៃសតវត្សរ៍ទី១១ គឺជា

ការវិវត្តន៍ពីការកសាងប្រាសាទពីឥដ្ឋមក
ថ្មភក់និងថ្មបាយក្រៀមវិញ។ លក្ខណៈ
ទ្រង់ទ្រាយនៃប្រាសាទជាប្រាសាទភ្នំមាន
ទ្រង់ទ្រាយពេញលេញ។ រូបបដិមាមាន
ឥរិយាបទថ្មឹង ទទួលឥទ្ធិពលអំពីសម័យ
ប្រែរូបនិងបន្ទាយស្រី ប្រកបដោយទឹក
មុខស្លូតបូត។

ប្រាសាទនេះមានឈ្មោះដើមថា
ព្រះស្រីនរេន្ទ្រគ្រាម (ប្រាសាទឯកភ្នំ) តួ
ប្រាសាទសាងអំពីថ្មភក់ និងកំពែងព័ទ្ធជុំ
វិញប្រាសាទធ្វើអំពីថ្មបាយក្រៀម ផ្ដែរនិង
ហោជាងបំពាក់ទៅដោយក្បូរក្បាច់យ៉ាង
ល្អវិចិត្រព្រមទាំងមានរឿងរ៉ាវទាក់ទង
ទៅនឹងទេវកថាទៀតផង។

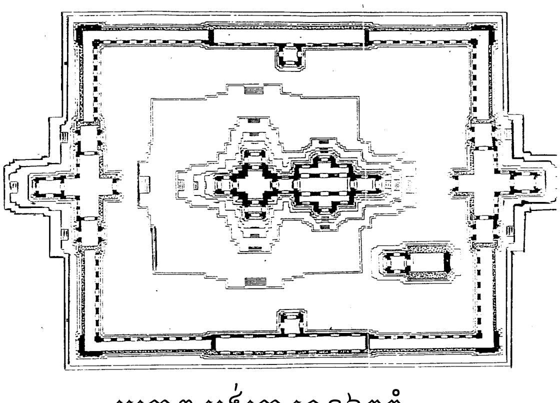

រូបភាព ប្លង់ប្រាសាទឯកភ្នំ

* ប្រវត្តិនៃប្រាសាទឯកភ្នំ [8]

កាលពីយូរណាស់មកហើយ
មានក្រុមជាងស្រីមួយក្រុម ប្រុសមួយ
ក្រុមបានសន្មតគ្នាសង់ប្រាសាទមួយ
ប្រណាំងគ្នា។ ក្រុមជាងប្រុសៗចាត់ចែង
កសាងវត្តឯកភ្នំ ចំណែកឯក្រុមស្រីៗក
សាងប្រាសាទអង្គរវត្ត។

ក្រុមទាំងសងខាងបានណាត់គ្នា
ជាមុនថា ការកសាងនេះត្រូវធ្វើតែវេលា
យប់ ហើយត្រូវបញ្ចប់កិច្ចការ នៅពេល
ដែលផ្កាយព្រឹករះឡើង។ ទាំងពីរក្រុម
ក្រោយពីយល់ព្រមតាមពាក្យសន្មត ក៏
ចាប់ផ្ដើមកិច្ចការសំណង់។ ក្រុមស្រីៗគេ
ឆ្លាតជាងពួកប្រុសៗ គេបង្ហោះគោមហោះ
ទៅលើអាកាសរាល់ៗយប់។ ចំណែក ពួក
ប្រុសៗ កាលបើបានឃើញគោមហោះក៏
នឹកស្មានថា ជាផ្កាយព្រឹក ក៏បញ្ឈប់កិច្ច
ការរៀងៗខ្លួនតាមការសន្មត។ ពួកស្រីៗ
គេនៅតែបន្តកិច្ចការរហូតដល់ហើយជា
ស្ថាពរ។ ដោយដឹងខ្លួនថាចាញ់បោកស្រីៗ
ពួកប្រុសៗក៏នាំគ្នាបោះបង់ចោលប្រាសាទ
ដែលខ្លួនកំពុងសង់នោះចោលទៅ។
ដូច្នេះបានជាយើងឃើញប្រាសាទវត្តឯក
ភ្នំនៅមិនទាន់សង់ហើយរហូតដល់សព្វ
ថ្ងៃ។

ប្រាសាទឯកភ្នំមានទស្សនៈផ្សេងៗ
គ្នាជាច្រើនក្នុងការឱ្យឈ្មោះប្រាសាទ
នេះ។

អ្នកខ្លះថាប្រាសាទឯកភ្នំពីដើម
មានឈ្មោះថា "ប្រាសាទឯក" គឺបាន
សេចក្ដីថាមានតែប្រាសាទមួយគត់នៅ

[8] Dam Chhoeurn, *Monographie de Vat Ek Phnom*, 1970, p.29.

ក្នុងមណ្ឌលនោះ ក្រោយមកគេហៅថា "ប្រាសាទឯកភ្នំ" ។

ប្រាសាទឯកភ្នំ ជាប្រាសាទសាងឡើងដើម្បីតម្កល់សិវលិង្គមានឈ្មោះថា "វាកកេស្វរៈ" (Vàkakeçara) ក្រោយមកគេហៅថា ប្រាសាទឯក រហូតមកទល់បច្ចុប្បន្នគេហៅថា ប្រាសាទឯកភ្នំ[9]។

រូបភាពប្រាសាទឯកភ្នំ

៣.២-លក្ខណៈប្រាសាទឯកភ្នំ

(ក)-សិលាចារឹក ៖ គ្រប់ប្រាសាទបុរាណខ្មែរដែលបានស្ថាបនាឡើង ភាគច្រើនសុទ្ធតែបានចារភ្ជាប់ជាមួយនូវសិលាចារឹក ដែលបានចុះកាលបរិច្ឆេទនិយាយពីរាជស្តេច និងរឿងរ៉ាវផ្សេងៗ ដែលជាប់ពាក់ព័ន្ធទៅនឹងប្រាសាទ។ ប្រាសាទឯកភ្នំមានសិលាចារឹកមួយផ្ទាំង (K211)មាន១១បន្ទាត់ ផ្ទាំងថ្មសិលាចារឹកមានបណ្តោយ ៥៤ស.ម និង ទទឹង ២៩ ស.ម បានចារនៅស៊ុមទ្វារខាងកើតនៃប្រាសាទឯកភ្នំ មានចារសិលាចារឹកភាសាខ្មែរ និងភាសាសំស្ក្រឹតនៅរហូតដល់សព្វថ្ងៃ។ សិលាចារឹកនេះបានសរសេរចុះកាលបរិច្ឆេទប្រហែលក្នុងឆ្នាំ៩៥៩ មហាសករាជ ក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទសូរ្យវរ្ម័នទី១ ក្នុងកំឡុងសតវត្សរ៍ទី១១។

សិលាចារឹកប្រាសាទឯកភ្នំមានខ្លឹមសារ ដូចតទៅ៖ ក្នុងឆ្នាំ៩៥៩ មហាសករាជ មានព្រះ vrah kamratein An Çriyogiç-vara បណ្ឌិតនៅស្រុក vnur kamdvàt វិស័យខេត្តវ្យាធបុរៈ ដែលជាអាចារ្យ ស្ថាបនករព្រះវិហារកំរង់តែងអញសិវលិង្គនៅឯស្រុកព្រះស្រីនរិន្ទ្រគ្រាម បានជូនខ្ទាំមួយដែលធ្វើពីលោហធាតុ (hamira) ជូនជំពួយទឹក មួយមានមុខបួន មានជាន់បីជាន់ ជូន mukhavas មានទម្ងន់៧ជីង (jyan) ជូនបាត ជួងមួយមានទម្ងន់២ ជីង លិង្គ១៥ ហើយជំនូននៅស្រុកជាគ្រាម ក្នុងតំបន់អាមូខៈបុរៈ មានអង្ករស៤ខ្នោង មានប្រេងទម្ងន់១មាឌ មានឆ័ត្រសមួយ ទង់មួយសំរាប់សិស្ស និងពួកមន្ត្រី anak sânjak ដែលមានសទ្ធាជ្រះថ្លាថែរក្សា និងអភិវឌ្ឍន៍សំណង់នេះ

[9] ប្រសាសន៍ឯ.ឧ ជុច គឿន អនុរដ្ឋលេខាធិការក្រសួងវប្បធម៌ និងវិចិត្រសិល្បៈ។

សូមឱ្យជាតិក្រោយបានសោយផល ជាមួយព្រះគម្តែងស្រីយូគីស្វរៈបណ្ឌិត តទៅពុំអាចហៅពួកអ្នកស្រុកនៅវត្តជាគ្រាមធ្វើការងារ ពុំអាចទារបទ្វាស់ប្រេង ល្ហុងខ្វង ហើយសូមឱ្យផ្តល់ អំណោយជាមាសនេះឡើង ដល់ព្រះវិហារដែលបានកសាងឡើងដោយព្រះ គម្តែងអញ ស្រីយូគីស្វរៈបណ្ឌិត នៅស្រុកជាគ្រាម។

ហើយព្រះគម្តែងស្រីសូរ្យវរ្ម័នបានប្រើឱ្យមានដី ហើយសង់គោល ព្រមទាំងឱ្យខ្ញុំផងទាំងឡាយជាព្រះអំណោយដល់ស្តាបនករ គឺដល់ព្រះកំរងតេងអញស្រីយូគីស្វរៈបណ្ឌិត ដីភូមិនៅខាងកើតចូលរហូតដល់ស្តុកច័ន្ទ នៅខាងត្បូង (ទក្សិណា) ជាប់ជាមួយភ្នំសករៈបព៌តនៅខាងលិច ទល់ជាមួយដីគូបនៅខាងជើង ទល់ជាមួយត្រញ៉ំងស្វាយ។

+ សំស្រ្កឹត

អ្នកប្រាជ្ញ ព្រះព្រហ្មទេវៈ ស្រីយូគីស្វរៈបណ្ឌិត ដែលបានថ្វាយរូបបដិមាសូរ្យស្វរៈនូវទាននេះ ដែលប្រកបដោយក្បាច់រចនាព្រះគីស្វរៈ បណ្ឌិតចេះសាស្រ្តចេះចំណេះវិជ្ជា ចេះគម្ពីរវេទ ជាអ្នកសិក្សាវិធី សក្ការៈបូជាដល់អាទិទេពជាមហាឥសីបានត្រូវ គោរពដោយព្រះបាទសូរ្យវរ្ម័ន ដែលផ្តល់ឋានន្តរសិក្តជាអាចារ្យស្តាបនករ[10]។

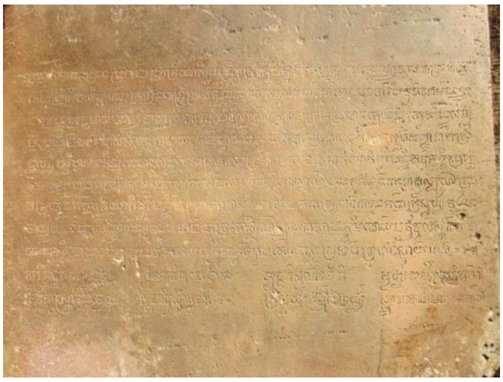

សិលាចរឹកប្រាសាទឯកភ្នំ

(ខ)-ផ្តែរះ ផ្តែរទ្វារជាគ្រឿងតុបតែងលំអស្ថាបត្យកម្មមានរាងបួនជ្រុងទ្រវែង ឬ ចតុកោណកែង។ គេច្រើនយកផ្តែរទ្វារទៅលំអនៅខាងក្រៅលើច្រកចេញចូល។ នៅលើផ្តែរទ្វារនេះមានរចនាក្បាច់ជាលំអ ជួនកាលមានឆ្លាក់ជារឿងរ៉ាវផ្សេងៗដែលមានទំនាក់ទំនងទៅនឹងទេវកថា។

៣.៣-ក្បាច់ចម្លាក់ផ្តែរប្រាសាទឯកភ្នំ

តាមផ្តែរនិងហោជាងនៃប្រាសាទមានបំពាក់ទៅដោយក្បាច់រចនាយ៉ាងល្អវិចិត្រមានលក្ខណៈ រស់រវើក និងថែម

[10] សិលាចារឹកនេះត្រូវបានបកប្រែដោយ បណ្ឌិតសាស្រ្តាចារ្យ ឡុង សៀម ថ្ងៃទី២១ កុម្ភៈ ២០០៣។

ទាំងមានដំណាលរឿងរ៉ាវតាមទេវកថាដូចជា៖

-ព្រះគ្រឹស្ណៈប្រយុទ្ធជាមួយនាគក្បាលមួយ អង្គុត់ធ្នូខ្ទាក់ចេញពីមាត់រាហូលំអដោយកម្រងមែកឈើ និងរំយោលធ្លាក់ចុះមកក្រោមជារាងទម្លាក់ ហើយដៃទាំងពីររបស់រាហូកាន់គល់អង្គុត់ធ្នូស្មើគ្នា។

-ព្រះគ្រឹស្ណៈប្រយុទ្ធជាមួយសេះកេសិន អង្គុត់ធ្នូខ្ទាក់ចេញពីមាត់រាហូលំអដោយកំរងមែកឈើ ដៃទាំងពីររបស់រាហូកាន់គល់អង្គុត់ធ្នូស្មើគ្នាមានរំយោលជាកំរងមែកឈើ ធ្លាក់ចុះ ជារាង ទម្លាក់ នៅព័ទ្ធជុំវិញផ្ទៃរឿងរបស់ផ្តែរទ្វារមានស៊ុមលំអដោយក្បាច់ផ្កាភ្ញី។

ផ្តែរខាងកើតរូបព្រះគ្រឹស្ណៈប្រយុទ្ធជាមួយសេះកេសិន

-បង្ហាញពីរឿងកូរសមុទ្រទឹកដោះ។

-មានរូបទេពមួយអង្គឈរញែកជើងចេញពីគ្នាបន្តិច។ នៅជិតជើងស្តាំរបស់គាត់មានរូបស្រីម្នាក់ អង្គុយនៅខាងឆ្វេង និងមានរូបសេះមួយឈរដោយជើងក្រោយ។ បង្ហាញពីរឿងព្រះ គ្រឹស្ណៈប្រយុទ្ធជាមួយសេះកេសិន។ ឆាកប្រយុទ្ធនេះស្ថិតនៅលើក្បាលរាហូដែលមានអង្គុត់ធ្នូខ្ទាក់ចេញ នូវកម្រងមែកឈើនិងមាន រំយោលធ្លាក់ចុះមកក្រោមជារាងទម្លាក់។

-មានរូបព្រះសិវៈ និងរូបនាងឧិមានៅលើក្ងៅខាងឆ្វេងព្រះសិវៈគង់លើគោនន្ទិន ហើយក្បាល គោងើយទៅលើសំដៅទៅឋានកៃឡាស់។

ផ្តែរនៅប្រាសាទឯកភ្នំធ្វើឡើងដោយលក្ខណៈស៊ីមេទ្រីគ្នា ហើយបង្ហាញពីភាពទុក្ខព្រួយរបស់អង្គអវតា។ ក្បាច់រចនាធ្វើឱ្យយើងមានភាពសប្បាយរីករាយ។ ក្បាច់រចនានីមួយៗបានរចនានៅលើក្បាលរបស់កាឡា ក្បាច់រចនាមានភាពរស់រវើក ទន់ភ្លន់ ធ្លាក់ដោយយកចិត្តទុកដាក់ និងប្រិតប្រៀង ។

ផ្តែរខាងជើង រូបព្រះសិវៈ និងរូបនាងឧិមានៅលើក្ងៅគង់លើគោនន្ទិន

(គ)-ហោជាង៖ ជាកន្ទែងលំអយ៉ាងសំខាន់ក្នុងស្ថាបត្យកម្មខ្មែរ។ ហោជាងភាគច្រើនមានរចនាលំអតាមឆាកទេវកថាឬរឿងសាសនាផ្សេងៗ។ ហោជាងជាច្រើនសង់នៅលើផ្តែរទ្វារ។

ហោជាងនៅតួប៉មទិសខាងត្បូងនៃប្រាសាទឯកភ្នំ បង្ហាញពីការចាប់កំណើតរបស់ព្រះព្រហ្ម។ ក្នុងផ្ទៃនៃរឿងនេះ មានព្រះនរាយណ៍ ផ្ទំនៅលើនាគអនន្ត។ ខាងក្រោមក្បាលនាគ មានក្រពើមួយរស់នៅក្នុងទឹក។ ព្រះនរាយណ៍មានដៃបួន កាន់កេតនភ័ណ្ឌដូចជា ″ដំបង ស័ង្ខ កងចក្រ និងដុំដី″។ នៅចុងជើងព្រះនរាយណ៍ មាន ព្រះនាងលក្ស្មី និងនាងភូមិទេវី។ នៅលើព្រះនរាយណ៍មានផ្កាឈូកដុះចេញពីផ្ចិត មានព្រះព្រហ្មអង្គុយនៅលើ។ ផ្នែកគែមនៃហោជាងមានលំអដោយក្បាច់វល្លិ៍ឈើ ផ្នែកចុងលំអដោយនាគក្បាល៥ ដែលខ្ជាក់ចេញពីមាត់រាហូ មានដងខ្លួនដូចពស់ លូនអង្កញ់ៗជួបគ្នានៅផ្នែកកន្ទុយ។ ចម្លាក់រឿងការកកើតរបស់ព្រះព្រហ្ម នេះស្ថិតនៅចំកណ្តាលហោជាង ដែលរុំព័ទ្ធដោយកម្រងមែកឈើរាងជាត្រីកោណ។

រូបភាពស្តីពីកំណើតព្រះព្រហ្ម

ហោជាងនៅតួប៉មកណ្តាលនៃផ្លូវចូលខាងកើត បង្ហាញពីរឿងរាមកេរ្តិ៍ និយាយពីហនុមានត្រឡប់មកជួបនាងសីតា ដែលជាប់ឃុំឃាំងនៅក្រុងលង្កា។ នៅកណ្តាលហោជាងនេះ មានពស់មួយរុំព័ទ្ធដើមឈើ និង សត្វកំប្រុកតូចមួយ។ នៅខាងស្តាំនាងសីតា មានស្ត្រីអង្គុយបញ្ឈរជង្គង់ ដៃស្តាំច្រត់ដី និងដៃឆ្វេងទប់ក្បាលរបស់នាង។ នៅពីក្រោយនាងសីតា មានហនុមានអង្គុយលុតជង្គង់លើកដៃទៅលើសំពះ។

ហោជាងនៅទិសខាងកើត បង្ហាញពីសិវៈរាំមានដៃដប់។ អាទិទេពនេះមានសម្លៀកបំពាក់ខ្លី ផ្នត់ជំទូលាយប្រកបដោយគ្រឿងអលង្ការ។ ព្រះសិវៈរាំនៅលើជើងទ្រខាងឆ្វេង មានស្ត្រីម្នាក់មានដៃបួន ដែលដៃស្តាំផ្នែកខាងលើមានកងចក្រ ឯដៃឆ្វេងត្រូវបាក់មើលមិនដឹងពីកាយវិការ។ ដៃពីរទៀតផ្នែកខាងក្រោមកាន់វត្ថុមួយភ្ជាប់និងដើមទ្រូង។ ចំណែកនៅខាងស្តាំព្រះសិវៈមានរូបមនុស្សពីរ

ផ្សេងគ្នាទៀត គឺនាងកានែកនៅខាងស្តាំ និងនាងឱមានៅខាងឆ្វេង។

ហោជាងខាងក្នុង និងខាងក្រៅ ស្ថិតក្នុងសភាពខូចខាតដែលគេមិនអាចជួសជុល ឬធ្លាក់កែលំអវិញបាន អ្វីដែលនៅសេសសល់អាចឱ្យយើងដឹងថាមានភាពខុសប្លែកគ្នាពីរបែប[11]៖(១)ជាប្រភេទលំអដោយក្បាច់ស្លឹក (២)ជាប្រភេទដែលលំអដោយក្បាច់ផ្កាផ្នែកខាងចុងនៃRam-pant យើងឃើញមានរូបក្បាលអក្ខរា។

(ឃ)-ចម្លាក់៖ ជាសិល្បៈដែលខ្មែរបុរាណ និងបច្ចុប្បន្នយកមកប្រើប្រាស់នៅរាល់ការសាងសំណង់។ ចម្លាក់មានតួនាទីសំខាន់ក្នុងការតុបតែងប្រាសាទ ឬសំណង់ផ្សេងៗដើម្បីលើកសោភ័ណថែមទៀត។

បុព្វបុរសខ្មែរជំនាន់ដើមមានភាពឧស្សាហ៍ព្យាយាមក្នុងការរចនាចម្លាក់ប្រកបដោយភាពផ្ចិតផ្ចង់ ជាហេតុធ្វើឱ្យប្រាសាទបុរាណខ្មែរសំបូរដោយចម្លាក់និងក្បាច់រចនាផ្សេងៗ។ ក្នុងសិល្បៈខ្មែរចម្លាក់បុរាណមានមុខងារសំខាន់ៗពីរ ៖ ចម្លាក់សម្រាប់បូជា ដូចជារូបបដិមាព្រះពុទ្ធ ព្រះពោធិសត្វ ព្រះឥសូ ព្រះព្រហ្ម ព្រះនារាយណ៍ ជាដើម និងចម្លាក់សំរាប់លំអ ដូចជារូបចម្លាក់សត្វខ្លះ ចម្លាក់ក្បាច់ក្បូរផ្សេងៗ ឬចម្លាក់ភ្ញីផ្កា ។ល។ ក្បាច់ចម្លាក់នៅប្រាសាទឯកភ្នំ គឺជាប្រភេទក្បាច់ក្រឡោតទាប។

ស្ថាបត្យកម្មផ្នែកចម្លាក់ពោរពេញទៅដោយសោភ័ណ ធ្វើឱ្យយើងចាប់អារម្មណ៍យ៉ាងខ្លាំង ដូចដែលយើងបានឃើញប្រាសាទអង្គរវត្តនិងប្រាសាទដទៃទៀត[12]។

ប្រាសាទឯកភ្នំ ជាប្រាសាទដែលបានស្ថាបនាឡើងដោយព្រះមហាក្សត្រខ្មែរសម័យចក្រភពអង្គរ ជាប្រាសាទដែលមានលក្ខណៈជាប្រាសាទភ្នំ ដែលកសាងឡើងលើទីទួលខ្ពស់ ដែលមិនមែនជាភ្នំធម្មជាតិ មានខឿនរាងពីរ៉ាមីត ជាថ្នាក់ៗ។

តាមធម្មតាប្រាសាទទាំងឡាយមិនត្រូវបានសាងសង់ឡើងដើម្បីជាលំនៅឋាននៃព្រះមហាក្សត្រទេ គឺសម្រាប់ជាទីសក្ការបូជាចំពោះសាសនា និងសំរាប់ឧទ្ទិសដល់មាតាបិតា និងវរជនទាំងឡាយដែលបានមរណកាលទៅហើយ។ ប្រាសាទឯកភ្នំសាងឡើងក្នុងរាជ្យព្រះបាទសូរ្យវរ្ម័នទី១(១០០២-១០៥០) ដើម្បីឧទ្ទិសព្រះឥសូរតំណាងលោកទាំងបីមាន ទេវលោក មនុស្សលោក និងបាតាលលោក[13]។ រាល់សំណង់ប្រាសាទក្នុងរាជ្យព្រះបាទសូរ្យវរ្ម័នទី១ នាសតវត្សរ៍

[11] Dam Chhoeun, ***Monographie de Vat Ek Phnom***, p.26-27.

[12] Henri Mouhot, ***Travels in Siam Cambodia and Laos (1858-1860)***, p.18-19.

[13] របាយការណ៍ក្រសួងវប្បធម៌ និងវិចិត្រសិល្បៈ នាយកដ្ឋានបេតិកភណ្ឌ ទំព័រ១៤៤។

ទី១១ ជាសំណង់ស្ថាបត្យកម្ម ចាប់ផ្ដើមឱ្យតំលៃទៅលើអក្សរ។ ប្រាសាទឯកភ្នំមានប្លង់រាងចតុកោណកែង បែរមុខទៅទិសខាងកើត តាមទិសអក្សរពីខាងកើតទៅលិច មានខឿនធ្វើអំពីថ្មភក់លាយថ្មបាយក្រៀម។

(១)-ថ្មភក់ជាប្រភេទថ្មដែលមានគុណភាពល្អជាងគេបង្អស់សម្រាប់សំណង់ប្រាសាទ និងក្បាច់ចម្លាក់ផ្សេងៗ ដូចជាតួប៉មហោត្រៃទាំងមូល ផ្ដែរទ្វារ ហោជាង សសរពេជ្រ បង្អួច ។ល។

(២)-ថ្មបាយក្រៀម ជាប្រភេទថ្មម្យ៉ាងដែលកើតនៅក្នុងដី មានលក្ខណៈរូបរាងជាប្រហោង ឬរន្ធតូចៗ។ ថ្មបាយក្រៀមកើតឡើងអំពីដីឥដ្ឋ ដែលមានជាតិដែក និងបំណែកក្វាតរបស់មីកា និងមានជាតុរ៉ែថ្មនៅក្នុងនោះផងដែរ។ ជាតុទាំងនោះសំរាប់ធ្វើឱ្យវារឹង។ ថ្មបាយក្រៀមមានតួនាទីសំរាប់សំណង់ហោត្រៃនៅសតវត្សរ៍ទី១០ ដូចជាហោត្រៃប្រាសាទមេបុណ្យខាងកើត និងហោត្រៃប្រាសាទបន្ទាយស្រី បន្ទាប់មកគេយកមកធ្វើជញ្ជាំង និងដំបូល។

ដូច្នេះយើងឃើញថា សំណង់ប្រាសាទ ឯកភ្នំ សាងឡើងពីថ្មភក់ និងថ្មបាយក្រៀម។

(ង)-សសរពេជ្រ៖ សសរពេជ្រមានតួនាទីសំខាន់ក្នុងការតុបតែងលំអក្នុងស្ថាបត្យកម្ម និងទ្រទំងន់របស់ផ្ដែរ។ សសរពេជ្រមានរាងប្រាំបីជ្រុងប្រវែង ២,៣០ម៉ែត្រ ផ្នែកគល់រាងបួនជ្រុង។

(ច)-សសរផ្អោប៖ សសរនេះមានមុខងារសំរាប់លំអ និង សំរាប់ទ្រហោជាង មានរាងបួនជ្រុងទ្រវែង ដាក់បញ្ឈរនៅអមសងខាងខ្លោងទ្វារ។ សសរផ្អោបលំអទៅ ដោយក្បាច់ផ្កាឈូក ក្បាច់សន្ទឹកភ្ញី និងក្បាច់ពងត្រី មានប្រវែង២,៩២ម៉ែត្រ។

បន្ទាប់ពីសសរពេជ្រ និងសសរផ្អោបនៅតាមបង្អួចនីមួយៗមានចំរឹងបង្អួច ធ្វើពីថ្មភក់ពណ៌ផ្កាឈូក បង្អួចនីមួយៗមានចំរឹងប្រាំប្រវែង១,២៨ម៉ែត្រ។

ចំរឹងបង្អួចប្រាសាទឯកភ្នំ

ប្រាសាទឯកភ្នំជាប្រាសាទដែលមានវ័យ ចំណាស់មួយ ដែលកសាងឡើងនៅពាក់កណ្ដាលទី១ នៃសតវត្សរ៍ទី១១ គឺស្ថិតក្នុងរចនាបថឃ្លាំង[14] ។

[14] ត្រឹង ងា៖ *អរិយធម៌ខ្មែរ* ភ្នំពេញ ១៩៧៤ ទំព័រ១១៨។

សិល្បៈខ្មែរបែងចែកជារចនាបថផ្សេងៗ ដែលរចនាបថនីមួយៗនិយាយពីផ្នែកផ្សេងៗគ្នា ដូចជាផ្នែកស្ថាបត្យកម្ម ផ្នែកការតុបតែងលំអស្ថាបត្យកម្ម និងផ្នែកបដិមាសាស្រ្ត។ ចុងសតវត្សរ៍ទី១០ និងដើមសតវត្សរ៍ទី១១ ដែលស្ថិតក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទសូរ្យវរ្ម័នទី១ ចាត់ចូលក្នុងរចនាបថ"រចនាបថឃ្លាំង"។ សតវត្សរ៍ទី១១ប្រាសាទភ្នំមានការវិវត្តយ៉ាងខ្លាំងចំពោះផ្នែកចុងរចនាបថវិញ គេពុំសូវឃើញមានរូបក្បាលរាហូនៅខាងចុងហោជាងទេ គឺភាគច្រើននៅសល់តែក្បាលនាគដែលខ្ជាក់រំយោល។

** ផ្តែរទ្វារ មិនសូវរស់រវើក និងធើតឆាយដូចប្រាសាទបន្ទាយស្រីទេ ក្បាច់កណ្តាលផ្តែរភាគច្រើនរូបក្បាលរាហូ ធ្លាក់ជាស្លឹកឈើ។ កម្រងមែកឈើធ្លាក់ស្រុតចុះកាន់តែខ្លាំង មានរាងជាទម្លក់គល់អង្កត់ធ្នូខ្ជាក់ចេញពីមាត់រាហូជួនកាលមានព្រះឥន្ទ្រជិះនៅលើដំរីឰរាវ័ន្ត។*

ផ្តែរព្រះឥន្ទ្រជិះនៅលើដំរីឰរាវ័ន្ត

**សសរពេជ្រ មិនសូវមានរចនាខ្លាំងទេ ប៉ុន្តែច្រើនជាចម្លាក់ប្រាំបីជ្រុងដែលគេធ្លាក់ជាក្បាច់ប៉ោង និងក្បាច់ផតនៅតាមក្បាច់លំអទៅដោយក្បាច់សន្លឹកឈើល្អិតៗតូចៗដូចធ្មេញរណា។*

**ហោជាង ក្របហោជាងលំអដោយក្បាច់ស្លឹកឈើច្រើន ជាងការបង្ហាញនូវរឿងរ៉ាវផ្សេងៗ ខាងចុងក្របទ្វារមានរូបរាហូខ្ជាក់នាគ។ ខាងចុងនៃរចនាបថនេះ រូបរាហូមិនឃើញមានទេ គេឃើញមាន រូបនាគខ្ជាក់រំយោល។*

** សសរផ្អោប មានលំអដោយក្បាច់ចង្វាយ ឬក្បាច់ចម្លាក់ជាផ្កាំងដូចអក្សរវេ(Λ) ផ្កាប់។*

**បដិមាសាស្រ្តច្រើនមានលក្ខណៈស្លូតបូត ស្នៀកសំពត់ផ្នត់ល្អិតៗ ជាយសំពត់លើកឡើងលើបន្តិចខ្សែក្រវ៉ាត់សំប៉ែតៗ ទេវរូបភេទប្រុស មានផ្នត់រាងដូចហោប៉ៅត្រួតគ្នា។ ទេវរូបស្រី មានជាយសំពត់រាងកន្ទុយត្រីពីខាងមុខ។ រូបចម្លាក់គោនន្ទិនមានលក្ខណៈដូចធម្មតា បូកមិនសូវធំ ជើងខាងមុខច្រត់បំរុងនឹងងើបឈរ។*

បន្ទាប់ពីប្រាសាទ មានបណ្ណាល័យមួយនៅទិសខាងកើតឈៀងខាងត្បូងដែលសង់អំពីថ្មភក់ និងថ្មបាយក្រៀម[15]។ តួប៉មប្រាសាទកណ្តាលសាងលើខឿនខ្ពស់ បំពាក់ដោយក្បាច់រចនាល្អវិចិត្រ

---

[15]របាយការណ៍ក្រសួងវប្បធម៌ និងវិចិត្រសិល្បៈ នាយកដ្ឋានបេតិកភណ្ឌ ទំព័រ១៤៥។

ដូចជាហោជាង ផ្តែរទ្វារ សសរពេជ្រ សសរផ្តោប ចម្រឹងបង្អួច ក្បាច់ស្លឹកឈើ ផ្កាឈូកក្រពុំ ពង់ត្រី ។ល។

រូបភាពបណ្ណាល័យនៅប្រាសាទឯកភ្នំ

ប្រាសាទឯកភ្នំជាលក្ខណៈ: ប្រាសាទ ភ្នំគឺតំណាងឱ្យសាសនាព្រាហ្មណ៍ សំណង់ ប្រាសាទភ្នំជាសំណង់ ប្រាសាទសំរាប់រាជ្យ (Temple d'État) ដែលគេសង់ជារាងពីរ៉ាមីតថ្នាក់ៗ ឱ្យមានកំពស់ដូចភ្នំធម្មជាតិ ជានិមិត្តរូបនៃភ្នំព្រះសុមេរុ និងជាទីតាំងសំរាប់តម្កល់សិវលិង្គ ហើយសំរាប់ពិធីលទ្ធិទេវរាជនៅទីនោះទៀតផង។ ប្រាសាទនេះសាងឡើងក្នុងកំឡុងឆ្នាំ១០២៧[16]។ កំពែងសំណង់ប្រាសាទឯកភ្នំរាងបួនជ្រុងសង់ពីថ្មបាយក្រៀម មានរាងដូចម្កុដ មានកំពស់៣ម៉ែត្រ មានប្រវែង៦០ម៉ែត្រ បើគិតពីលិចទៅកើត និង៥៦ម៉ែត្រពីជើងទៅត្បូង ផ្នែកនីមួយៗនៃមុខមានទទឹកសំរាប់ធ្វើឱ្យទឹកហូរ[17]។

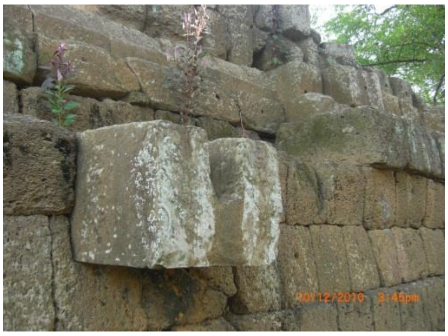

រូបភាពទទឹកប្រាសាទឯកភ្នំ

៣.៣-សមាសភាពសំណង់ក្នុងបរិវេណប្រាសាទឯកភ្នំ

ប្រទេសកម្ពុជាក្រោយសម័យអង្គរ គេបានផ្លាស់ប្តូរពីព្រហ្មញ្ញសាសនាទៅព្រះពុទ្ធសាសនាវិញ។ ដោយសារការផ្លាស់ប្តូរសាសនានោះ ទើបបណ្តាលឱ្យគេស្ថាបនាឡើងវិញនូវសញ្ញាណស្ថាបត្យកម្មថ្មីមួយបែបទៀត ព្រមទាំងបានកែប្រែពីប្រាសាទមកជាវត្តអារាមបែបព្រះពុទ្ធសាសនាវិញ។

ព្រះវិហារជាកន្លែងទីសក្ការៈបូជារបស់ប្រជាពលរដ្ឋ ដែលគោរពប្រតិបត្តិពុទ្ធសាសនា។ ព្រះវិហារវត្ត ឯកភ្នំមានបណ្តោយ២១ម. ទទឹង១០ម. និងបរិវេណដីវត្ត និងប្រាសាទមានបណ្តោយ៣៥០ម និងទទឹង២០០ម.។ ព្រះវិហារវត្តឯកភ្នំសង់លើដីរាបស្មើ[18]។ នៅលើសំណង់វិហារតុបតែងលំអដោយក្បាច់រចនាស្លេកស្លុះ លាបពណ៌ចម្រុះលាយឡំគ្នា ទាំងផ្នែកខាងក្នុង និងខាងក្រៅ។ នៅតាមជញ្ជាំងខាងក្នុង និងខាងក្រៅមានផ្ទាំង

[16] ***Battambang et son passé*** 1968, p.7

[17] Etienne Aymonier, ***Le Cambodge,*** Paris, 1901, p.299

[18] Henri Mouhot, *Travels in Siam Cambodia and Laos (1858-1860)*, p. 18

គំនូរដែលនិទានទាក់ទងទៅនឹងពុទ្ធប្រវត្តិ និងតាមលក្ខណៈបែបពុទ្ធសាសនា។ សំណង់វិហារសង់ឡើងដោយយកចិត្តទុកដាក់ជាងសំណង់ផ្សេងៗទៀត ដោយបានគិតលំអិតតាំងពីខ្នាតក្បាច់ចម្លាក់ពណ៌ ចាប់តាំងពីដំបូល រហូតដល់ខឿនជាប់នឹងដី។ ជាធម្មតា ព្រះវិហារគេតែងតែកសាងបែរមុខទៅទិសខាងកើត ព្រោះគេយល់ថាទិស ខាងកើតជាទិសដែលព្រះពុទ្ធសាមណគោតមព្រះទ្រង់ត្រាស់[19]។

ព្រះវិហារចាស់(វត្តឯកភ្នំ)កសាងនៅសតវត្សរ៍ទី១៨ ព.ស២៣០០ គ.ស ១៧៥៧ តែត្រូវខូចខាត ដោយចាស់ទ្រុឌទ្រោម និងត្រូវបំផ្លាញក្នុងសម័យកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។ ចំណែកវិហារថ្មីសព្វថ្ងៃចាប់ផ្តើមកសាងពីឆ្នាំ១៩៩១-២០០១ ដោយពុទ្ធបរិស័ទក្នុងនិងក្រៅប្រទេសអស់ទឹកប្រាក់សរុប១៦៥.២៩៩ ដុល្លារអាម៉េរិក។ ខ្លោងទ្វារវិហារវត្តឯកភ្នំមានភាពស្រស់ស្អាត ចម្លងតាមក្បាច់ចម្លាក់ប្រាសាទបន្ទាយស្រី[20]។ ក្នុងបរិវេណវិហារ មានសាលាឆាន់បីសំរាប់ប្រារព្វពិធីបុណ្យទានផ្សេងៗ។ កុដិព្រះសង្ឃ មានកុដិធំៗចំនួន១០កុដិ និងកុដិតូចៗចំនួន៣ធ្វើអំពីឈើប្រក់ក្បឿង និងធ្វើពីឥដ្ឋប្រក់ក្បឿង។ កុដិយាយជី មានលក្ខណៈជាខ្ទម ធ្វើពីឈើប្រក់ស្លឹកមានយាយជីចំនួន៧នាក់ និងតាជី៥នាក់។ ចេតិយមានចំនួន៧នៅជុំវិញវិហារមានចំនួន៤ និងចេតិយតូចមានខាងក្នុងបរិវេណព្រះវិហារចំនួន៣សំរាប់អដ្ឋិធាតុ ហើយក៏មានម៉ុងចិនដែរ និងមានឈាបនដ្ឋានមួយដែលមានលក្ខណៈតូចៗ បណ្ណាល័យសំរាប់ដាក់ សៀវភៅធម៌មួយ សាលាសំណាក់ពីរនៅជ្រុងឦសាន្តមួយនិងខាងកើតមួយ។ វិហារ វត្តឯកភ្នំមានព្រះសង្ឃ៣២អង្គ ភិក្ខុ១៥អង្គ និងសាមណេ១៧អង្គ ឧបាសក៥នាក់ និងឧបាសិកា៧នាក់ព្រមទាំងពុទ្ធបរិស័ទនៅជុំវិញវិហារដែលមកសុំសីលនិង ប្រារព្វពិធីបុណ្យទានផ្សេងៗ។ ក្នុងបរិវេណវិហារ មានសាលារបស់អង្គការមួយ គឺ អង្គការ(UNESCO) ដែលជួយបង្រៀនកូនចៅប្រជាពលរដ្ឋនៅតំបន់នោះឱ្យមានចំណេះវិជ្ជា ដូចជាវិជ្ជាកាត់ដេរ និងវិជ្ជាជីវៈផ្សេងៗទៀត។ នៅជិតប្រាសាទឯកភ្នំ មានសាលាបឋមសិក្សាមួយគឺ សាលាបឋមសិក្សាឯកភ្នំ។ នៅខាងកើតព្រះវិហារ មានខ្ទមអ្នកតាមួយដែលប្រជាពលរដ្ឋស្រុកឯកភ្នំមានជំនឿលើអ្នកតា ដែលជាប្រពៃណីពីបុរាណរបស់ខ្មែរ។

[19] ក្បួនខ្នាតខ្លះៗនៃសំណង់ក្នុងបរិវេណអារាម ២០០១ ទំព័រ ១៣។

[20] ទស្សនាវដ្តី កល្យាណ ២០០១។

៣.៤-ទីធ្លាប្រាសាទឯកភ្នំ

ទីធ្លាប្រាសាទឯកភ្នំមានលក្ខណៈធំទូលាយ ងាយស្រួលផ្ទុករថយន្ត និងមធ្យោបាយ ផ្សេងៗរបស់ភ្ញៀវដែលមកទស្សនានៅទីនេះ។ នៅជុំវិញខឿនវិហារមានដាំផ្កាចំរុះពណ៌ ដើម្បីលំអព្រះវិហារ។

ចំណែកនៅជុំវិញប្រាសាទមានដើមឈើធំៗ ផ្តល់នូវម្លប់ត្រឈឹងត្រឈៃ ដូចជាដើមច័ន្ទ ពោធិ៍ ដូង ទឹកដោះគោ ស្វាយ អំពិល ត្នោត ពោធិព្រឹក្ស ស្តៅ ។ល។ ប្រភេទដើមឈើទាំងនេះ ជាប្រភពផ្តល់នូវម្លប់ដល់ដំណើរ ទស្សនាកំសាន្តរបស់ភ្ញៀវទេសចរ។

៣.៥-គូទឹក

គូទឹកនៃប្រាសាទឯកភ្នំ មានរាងជាចតុកោណកែង ដោយមានប្រឡាយបញ្ចេញចូលនៅខាងកើត និងខាងលិច។ រាល់សមិទ្ធិដែលសាងឡើងក្នុងរាជ្យព្រះបាទសូរ្យវរ្ម័នទី១ យើងតែងសង្កេតឃើញមានគូទឹកនៅជាប់ប្រាសាទ។ គូទឹកទាំងនោះមានទំហំធំល្មមមិនធំពេកទេ។ ទឹកថ្លាត្រជាក់ល្អសំរាប់ ប្រើប្រាស់ក្នុងវត្ត ក្នុងទឹកមានចក ដើមឈូក ស្មៅដុះលើទឹក។ រហូតមកដល់បច្ចុ-ប្បន្ន គូទឹកនេះមានសភាពរាក់ ដោយយើងពុំបានស្តារដីបាតស្រះ ហើយក្នុងទឹកមានត្រី...។ ស្រះទឹក (គូទឹក) ប្រាសាទឯកភ្នំពីលិចទៅកើតមានប្រវែង៤០០ម៉ែត្រ និងពីជើងទៅត្បូងមានប្រវែង២០០ម៉ែត្រ។

៤-សេវាកម្មទេសចរណ៍

ទេសចរណ៍ គឺជាវិស័យមួយដែលមានសក្តានុពលល្អបំផុត សំរាប់កំណើនសេដ្ឋកិច្ចជាតិ រមណីយដ្ឋានប្រាសាទឯកភ្នំ ជាតំបន់ទេសចរណ៍អាចនាំមកនូវការងារ និងចំណូលឱ្យបានដល់តំបន់ជនបទដាច់ស្រយាល។ សព្វថ្ងៃប្រាសាទឯកភ្នំកំពុងមានការចាប់អារម្មណ៍យ៉ាងខ្លាំង សម្រាប់ផ្នែកទេសចរណ៍វប្បធម៌។ រមណីយដ្ឋានប្រាសាទឯកភ្នំមានកន្លែងជាច្រើនសំរាប់បម្រើឱ្យវិស័យទេសចរណ៍ ដូចជាប្រាសាទឯកភ្នំ វិហារវត្តឯកភ្នំ ទេសភាពវាលស្រែសំរាប់កសិកម្មដ៏ស្រស់ត្រកាលដំណាំ កសិកម្ម ភូមិរបស់ប្រជាពលរដ្ឋកន្លែងធ្វើសំបកណៃមជាដើម។ សព្វថ្ងៃប្រាសាទឯកភ្នំមានភ្ញៀវទេសចរអន្តរជាតិទៅទស្សនារៀងរាល់ថ្ងៃ ជាមធ្យមមានភ្ញៀវទេសចរជាតិមកទស្សនាពី៨ទៅ១០នាក់ និងភ្ញៀវទេសចរអន្តរជាតិពី៧ទៅ៨នាក់។ នៅថ្ងៃបុណ្យចូលឆ្នាំខ្មែរប្រពៃណីជាតិ រមណីយដ្ឋានប្រាសាទឯកភ្នំមានប្រជាពលរដ្ឋទៅទស្សនាច្រើន គណៈកម្មការអាចារ្យវត្តបានបង្កើតកម្មវិធីលែងល្បែងប្រជាប្រិយជាច្រើនមុខ ដើម្បីឱ្យកម្មវិធីកាន់តែអធិកអធម។ រាល់ថ្ងៃបុណ្យឆ្នាំខ្មែរ តាមដងផ្លូវចាប់ពីទីប្រជុំជនផ្សារដូនទាវ មានមនុស្សច្រើនកុះករបណ្តាលឱ្យស្ទះចរាចរណ៍ឡើតពេល

នោះ យុវជននិងយុវតីបង្ករភាពសប្បាយរីករាយ ក្នុងការលេងបាចទឹកនិងលាបម្សៅ។

រូបភាពសិប្បកម្មសំបកណែម

សន្និដ្ឋាន

រមណីយដ្ឋានឯកភ្នំជាកន្លែងកម្សាន្ត ដ៏ស្រស់ត្រកាល និងទាក់ទាញភ្ញៀវទេសចរដែលស្ថិតនៅក្នុងស្រុកឯកភ្នំ ខេត្តបាត់ដំបង និងជារមណីយដ្ឋានដែលយើងត្រូវបន្តយកចិត្តទុកដាក់រៀបចំឱ្យមានសោភ័ណភាព សណ្តាប់ធ្នាប់ឱ្យបានល្អព្រោះរមណីយដ្ឋាននេះជាកន្លែង កំសាន្តដ៏សំខាន់របស់ខេត្ត។ យោងទៅលើការសិក្សាស្រាវជ្រាវកត្តាដែលជំរុញឱ្យភ្ញៀវទេសចរមកទស្សនា ដោយសារតំបន់ឯកភ្នំ មានធនធានសក្តានុពលសំរាប់ទាក់ទាញភ្ញៀវទេសចរ គឺផ្នែកវប្បធម៌ប្រវត្តិសាស្ត្រ និងធម្មជាតិ។ ដោយសារលក្ខណៈអំណោយផលពីធម្មជាតិ និងកេរដំណែលប្រវត្តិសាស្ត្របែបនេះ ទើបជម្រុញ ឱ្យមានការរៀបចំអភិវឌ្ឍន៍នៅតំបន់ទាំងនោះ។

ទន្ទឹមនេះដែរ យើងអាចចាត់ទុកវិស័យទេសចរណ៍ ជាចក្កុវិស័យសេដ្ឋកិច្ចដ៏មានប្រជា ប្រិយភាពនាំមកនូវចំណូលច្រើនសន្ធឹកសន្ធាប់ ទាំងចំណូលផ្ទាល់ និងចំណូលដោយមិនផ្ទាល់។

ពេលអនាគត រមណីយដ្ឋានឯកភ្នំពិតជាកន្លែងកំសាន្ត មួយទាក់ទាញភ្ញៀវទេសចរនិងថែមទាំងធ្វើឱ្យអ្នកទាំងនោះចាប់អារម្មណ៍ទៅលើរមណីយដ្ឋាននេះកាន់តែខ្លាំង ធ្វើឱ្យវិស័យទេសចរណ៍នៅខេត្តបាត់ដំបង ក៏ដូចជាមណ្ឌលឯកភ្នំមានភាពរីកចំរើននិងថែមទាំងធ្វើឱ្យរមណីយដ្ឋានដ៏ស្រស់ត្រកាលនេះ និងជាកន្លែងកម្សាន្តដ៏សប្បាយរីករាយសម្រាប់អ្នកទេសចរ ហើយរមណីយដ្ឋាននេះនឹងជួយលើកស្ទួយសេដ្ឋកិច្ចជាតិ ក៏ដូចជាជីវភាពរស់នៅរបស់ប្រជាជននៅក្នុងស្រុកឯកភ្នំទាំងមូល។

គន្ថនិទ្ទេស

១-សាលាខេត្តបាត់ដំបង"របាយការណ៍បូកសរុបលទ្ធផលការងារឆមាសទី១ និងទិសដៅឆមាសទី២ ឆ្នាំ២០០២ របស់ខេត្តបាត់ដំបង"

២-ក្រសួងមហាផ្ទៃ"ចំនួនឈ្មោះខេត្ត ក្រុង ស្រុក ខ័ណ្ឌ ឃុំ សង្កាត់ ភូមិ ទូទាំងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ៣០ មេសា ២០០១

៣-ខេត្តបាត់ដំបង " ផែនការអភិវឌ្ឍខេត្ត៥ឆ្នាំ ២០០១-២០០៥" កក្កដា ២០០០

៤-ខេត្តបាត់ដំបង "ផែនការវិនិយោគសំរាប់អភិវឌ្ឍន៍ខេត្តបីឆ្នាំ ២០០២-២០០៤" សីហា ២០០១

៥-ខេត្តបាត់ដំបង " ទិន្នន័យមូលដ្ឋាន ឆ្នាំ២០០០" ធ្នូ ២០០០

៦-ឡុង សៀម "ស្ថាននាមវិទ្យាខ្មែរ" ការផ្សាយរបស់វិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ភ្នំពេញ ព.ស.២៥៤១ គ.ស ១៩៩៧

៧-ម. ត្រាណេ " ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាពីបុព្វសម័យដល់សតវត្សទី៨" ១៩៩៦

៨-ត្រឹង ង៉ា " ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ" ភ្នំពេញ ១៩៧៣

៩-លោកស្រី ត្រឹង ង៉ា " អរិយធម៌ខ្មែរ" បោះពុម្ពលើកទី៣ ភ្នំពេញ ១៩៧៤

១០-តូច ឈួង " បាត់ដំបងសម័យលោកម្ចាស់" ១៩៧៤

១១-Aymonier Etienne, Le Cambodge, ernest leroux éditeur, Paris, 1901

១២-Chandler David P., The land and people of Ccambodia, Harper Collins Publisher, Jacket, 1991

១៣-Chanton De Médouard, Le tour du mondes, 1863

១៤-Delaprte L., Voyage au Cambodge, Librairie Ch. delagrave, Paris, 1880

១៥-Dam Chhœum, Monographie de Vat Ek Phnom,

១៦-Le Ministère de l'Information, Battambang et son passé, Phnom Penh, 1968